

ЛАТИНІЗМИ VS. «ПРОСТА» МОВА СУДОВИХ РІШЕНЬ: У ПОШУКАХ БАЛАНСУ

Ганжа Олексій Геннадійович,
аспірант,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна
науковий консультант судді Конституційного Суду України

Останнім часом у українській судовій практиці стрімко зріс попит на використання латинізмів – юридичних термінів і висловів, які передаються на письмі латиницею. Ця тенденція, на перший погляд, виглядає негативним явищем у світлі не менш популярного в Україні руху за «просту» мову судових рішень.

Передусім варто врахувати, що відмова від так званого «legalese» (фахової, «складної» мови юристів) передбачає не тільки й навіть не стільки вживання простих слів, як ретельну роботу з викладення заплутаного юридичного матеріалу в форматі, що уможливорює його легке засвоєння. Безапеляційна відмова від напрацьованого століттями корисного інструментарію латинської мови, що може сприяти у розв'язанні складних юридичних проблем, насправді не є однією з вимог «простої» мови судових рішень.

В аспекті штучного протиставлення латини з «простою» мовою судових рішень цікавою є позиція КРЄС, висловлена в пункті 59 Висновку № 7 (2005) з питання «Правосуддя та суспільство»: «КРЄС вважає, що судова мова повинна бути лаконічною та простою, уникати, крім випадків, коли це необхідно, формулювань латиною або іншими мовами, які важко зрозуміти широкому загалу. Юридичні поняття та норми можуть бути вичерпно пояснені цитуванням законодавства або судових рішень». У цьому пункті дійсно закладено ідею про недопущення переобтяження судового рішення чужорідними мовними елементами. Проте більш прискіпливий погляд на це положення з огляду на тенденцію латинізації судових рішень наштовхує на такі чотири міркування.

По-перше, серед «інших мов» саме латинська показово згадується в документі КРЄС, що зайвий раз свідчить про її особливий історичний статус міжнародної юридичної мови. За свою багатовікову історію латинська мова стала засобом вираження не лише юридичних термінів,

але й різноманітних конструкцій, аксіом, презумпцій, принципів тощо. Така історично зумовлена роль латини, з одного боку, дещо стирає «кордони» між національними правовими системами, уніфікуючи правові явища в межах усієї романо-германської правової сім'ї, а з іншого – служить засобом професійного спілкування юристів, зокрема суддів.

У цьому аспекті важливо розуміти, що сьогодні латинізми в праві – це не завжди про пережитки Римської держави, а часто навіть навпаки – про помірковану відкритість до новаторства в судовій практиці, яка загалом визнається прийнятною.

По-друге, КРЕС рекомендує уникати лише тих формулювань, які «важко зрозуміти широкому загалу». Звісно ж, для розуміння судового рішення вимагається певний рівень інтелектуальних здібностей читача, і не можна піддаватися спокусі поставити рівень якості мови права в залежність від рівня правової культури суспільства [1, с. 15]. З іншого боку, латинізми є передусім спеціальними юридичними термінами та висловами, служать засобом прояву думок і професійного спілкування юристів, передачі професійної (правової) інформації [1, с. 11], а тому не варто легковажно розраховувати, що їх сприйняття буде однаковим для «широкого загалу» та юридичної спільноти.

Наявність у судових рішеннях фахових стандартних мовних засобів (юридична термінологія, кліше, юридичні фразеологізми), зокрема виражених латинською мовою, має ґрунтуватися на засадах точності викладу, відсутності суперечностей, лаконічності, що в підсумку забезпечує зрозумілість тексту. Зі свого боку, для забезпечення зрозумілості судового рішення для «широкого загалу» суддя має супроводжувати латинізм перекладом і, в разі потреби, – додатково його роз'ясненням.

По-третє, КРЕС допускає використання формулювань латиною (навіть тих, які «важко зрозуміти широкому загалу») у випадках, «коли це необхідно». Питання про доцільність використання латинських термінів і висловів у судових рішеннях варто залишати відкритим на розсуд суду, адже в процесі правозастосування з його незліченною кількістю варіативних життєвих ситуацій та юридичних нюансів лише практика може бути критерієм істини. У цьому аспекті варто враховувати, що суддівська професія є вельми творчою, і лише від судді залежить, яким чином латинізм буде вкраплений у судові рішення.

Латинська мова, яка зазвичай сприймається як щось таємниче, езотеричне та недоступне для широких верств населення, може бути вміло використана на письмі з певною прагматичною метою, насамперед сприяння в мотивуванні судового рішення (наприклад, під час розгляду «складних справ», у разі суперечливої судової практики, а

також наявності правових прогалин чи колізій норм права). Тому тенденція латинізації судових рішень має бути скоригована в бік усвідомленого використання латинізмів, а не сліпого їх «перекочування» з одного судового рішення в інше, що надаватиме додаткової переконливості аргументації судді.

По-четверте, КРЄС стверджує про можливість бути вичерпно поясненими «цитуванням законодавства або судових рішень» виключно юридичних понять та норм, що не охоплює інші правові явища, зокрема категорію «принципи права». Недарма КРЄС у Висновку № 11 (2008) щодо якості судових рішень наголошує, що їх обґрунтування може містити тлумачення юридичних принципів.

Звісно ж, просте апелювання до справедливості (латинізмів, які не є втіленням правових явищ) без достатньої мотивації судового рішення суб'єктивізує його, позбавляючи владного та офіційного характеру – атрибутивних ознак мови правових документів. Натомість використання судами загальновідомих у всьому юридичному світі латинських мовних кліше, а також термінів і висловів, латинізована форма яких служить для позначення правових явищ (зокрема принципів, аксіом, презумпцій тощо), не лише робить мову права багатшою та гнучкішою, але й сприяє більшій переконливості та підкресленню офіційності судових рішень. У цьому аспекті вважається, що хоча латинізми й не забезпечують прямого вирішення юридичних питань, вони виступають як певні орієнтири, які можуть спрямовувати суди до справедливого розгляду конкретних справ [2, с. 105].

До того ж у пункті 60 Висновку № 7 (2005) КРЄС передбачено, що «ясність та стислість, однак, не повинні бути абсолютною метою, оскільки суддям у своїх рішеннях також необхідно зберігати точність та повноту аргументації», особливо «в усіх тих випадках, коли неможливе посилання на існуючі прецеденти та/або коли цього вимагають фактичні обставини справи».

На нашу думку, латинізми в мові права в окремих випадках якраз і здатні забезпечити потрібний баланс точності (універсальна латинізована форма) та зрозумілості (досягається шляхом адекватного перекладу та, у разі необхідності, пояснення правового явища). Причому такі латинізми можуть бути як загальними мовними засобами юридичної техніки (весь комплекс виражальних засобів мови, зокрема термінологія, мовні кліше, фразеологізми), так і спеціально-юридичними (правові конструкції, презумпції, фікції, аксіоми тощо). Ураховуючи, що кожна національна мова права має свою специфіку, латинські мовні засоби в ХХІ столітті є універсальними, інтернаціональними надбаннями та дозволяють вмотивувати судові

рішення таким чином, щоб воно було зрозумілим, а стиль викладу при цьому залишався професійним.

Отже, не слід абсолютизувати протиставлення латинізмів і «простої» мови судових рішень. З урахуванням історичної ролі латинської мови та римського права в межах романо-германської правової сім'ї присутність латинізмів і сьогодні є іманентною ознакою мови права багатьох національних правових систем, зокрема України. Імплицитність латинізмів у складі юридичної лексики дозволяє суддям на їх розсуд як звертатися до латинізованих форм, так і уникати їх використання на практиці. При цьому важливо, щоб використання латинізмів було не просто зайвим способом апелювання до багатомовної традиції, але засобом забезпечення чіткості, зрозумілості та лаконічності судових рішень.

Література:

1. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види : монографія. Харків : ТОВ «ВИДАВНИЦТВО ПРАВА ЛЮДИНИ», 2015. 280 с.
2. McQuade Dr. J. S. Ancient Legal Maxims and Modern Human Rights. *Campbell Law Review*. 1996. Vol. 18. P. 75-120.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-136>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНО– ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ НЕПОВНОЛІТНИХ ОСІБ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Михайлюк Мар'ян Іванович

аспірант кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ, Україна

Неповнолітні потребують особливого захисту в цивільно-правовій сфері, оскільки їхні права та інтереси не завжди можуть бути захищені самостійно.

Актуальність цієї проблеми у більшій мірі зумовлена тим, що неповнолітні особи, з огляду на певні властивості їх правосуб'єктності відносяться до найбільш вразливих категорій населення.